

Nr 240.

Ankom till riksdagens kansli den 24 november 1944 kl. 1 em.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisorisk förbättring av löneställningen för vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. jämte i ämnet väckta motioner.

(3:e avd.)

I propositionen nr 296 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 20 oktober 1944, föreslagit riksdagen att

dels medgiva, att provisoriskt lönetillägg under budgetåret 1944/45 samt tillfälligt barntillägg må i huvudsaklig överensstämmelse med av chefen för finansdepartementet föreslagna grunder utgå till vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. enligt de närmare föreskrifter, som meddelas av Kungl. Maj:t;

dels besluta, att utgifterna för provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg skola bestridas beträffande befattningshavare vid de affärsdrivande verken eller vid av dessa övertagna företag eller inrättningar från de medel, av vilka verkens utgifter i övrigt bestridas, samt beträffande andra befattningshavare från för ändamålet anvisat anslag;

dels till Provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1944/45 under sjunde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 12 000 000 kronor;

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med vad av departementschefen tillstyrkts förordna om gottgörelse i vissa fall åt befattningshavare för förlängning av väntetid för befordran.

Provisoriskt lönetillägg jämte tillfälligt barntillägg.

Efter en inledande redogörelse behandlar departementschefen vissa *allmänna synpunkter*. Departementschefen anför därvid följande.

Den restriktiva lönepolitik, som statsmakterna för de statsanställdas del under krisåren nödgats tillämpa i fråga om lönegradsplacering, inrättande av nya befattningar och allmän befordringsgång, har icke kunnat undgå att i förening med den allmänna begränsningen av kompensationen för levnads-kostnadsstegringen medföra kännbara verkningar för därav berörda löntagargrupper. Främst gäller detta den lägst avlönade personalen. Från de anställdas sida ha önskemål om löneförbättringar framförts i olika samman-

hang. De huvudorganisationer, som representera personal i de lägsta grader, ha under hösten begärt förhandlingar om provisoriska lönetillägg åt sådan personal för undanröjande av de mest framträdande svårigheterna.

Frågan om och i vad mån en provisorisk löneförbättring för sämre ställda grupper statsanställda av nyss angivna skäl nu bör genomföras måste i rådande läge bedömas mot bakgrunden av löneutvecklingen på den allmänna arbetsmarknaden och dess betydelse ur allmänna ekonomiska synpunkter.

Sedan hösten 1942 har upprätthållits ett allmänt pris- och lönestopp. Ett fortsatt vidmakthållande därav är en förutsättning för att penningvärdet skall kunna skyddas trots de allvarliga påfrestningar, för vilka det utsättes både genom de med kriget förbundna försörjningssvårigheterna och de omfattande beredskapsutgifterna. Redan när lönestoppspolitikens först genomfördes, förutsattes emellertid, att den icke skulle utesluta inkomstförbättringar för sämre ställda grupper. Sådana justeringar ha också kommit till stånd i viss omfattning. Om en provisorisk lönehöjning för vissa grupper statsanställda nu skall kunna godtagas, måste den tydligen begränsas så, att den faller inom ramen för sådana lönejusteringar, som kunna genomföras utan att förutsättningarna för den allmänna stabiliseringspolitiken rubbas. Jag kan beträffande här berörda förhållanden hänvisa till vad bankofullmäktige uttalat i utlåtande över föreliggande förslag till komplettering av prisregleringslagen.¹

Hur ramen för lönejusteringar bör uppdragas, kan för de statsanställdas del icke bedömas efter fullt samma grunder som på allmänna arbetsmarknaden, bland annat därför att det statliga lönesystemets utformning medför, att de statsanställda i de lägre lönegraderna i början av sin bana äro förhållandevis sämre ställda än arbetare på allmänna arbetsmarknaden, även om de skulle komma över dessa, när de nå slutlönen i respektive befattningar. En löneförbättring för de lägre löneklasserna blir under dessa omständigheter i viss utsträckning endast ägnad att utjämna en nu bestående ojämnhet mellan yngre anställda i statstjänst respektive enskild tjänst. Viktigare är emellertid, att de statsanställda under kriget fått bära nedgången i försörjningen i större utsträckning än flertalet privatanställda, ehuru de icke i samma mån som dessa blivit delaktiga i den allmänna välständsökningen fram till krigsutbrottet. Arbetarna på den allmänna marknaden ha sålunda genom olika omständigheter under krigsåren erhållit en nominallöneökning, som överstiger den som samtidigt kommit statstjänstemännen till del.

Vid 1938 års lönereglering undersöktes utvecklingen av lönerna på den allmänna arbetsmarknaden från tiden för föregående översyn över statstjänstemannalönerna, och den statliga lönenivån justerades upp med hänsyn till den stegring, som den allmänna lönenivån visade fram till år 1935. Utan att man tog ställning till frågan om den rätta avvägningen i och för sig mellan löner i enskild och statlig tjänst ernåddes därigenom, att de lägre statstjänstemännen i stort sett fingo del av den allmänna nationalinkomstökningen fram till nämnda tidpunkt i lika grad som jämförbara grupper anställda i enskild tjänst. En kraftig fortsatt ökning av nationalinkomsten kom till stånd från 1935 fram till krigsutbrottet. Den tog sig uttryck även i en höjning av reallönerna på den allmänna arbetsmarknaden. Statstjänstemännens reallönenivå sänktes däremot i någon mån genom den i avlöningsreglementena förutsatta ofullständiga compensationen för levnadskostnadsstegringen. Redan i början av kriget nådde index på 1935 års basis upp till 120. Vid 1938 års lönereglering förutsattes, att en omreglering av lönerna skulle ske, när detta inträffade. Med hänsyn till rådande läge måste emellertid frågan om en sådan omreglering skjutas på framtiden. Om den kom-

¹ Utlåtandet har såsom bilaga fogats till propositionen nr 296.

mit till stånd, hade man otvivelaktigt ansett sig böra fullfölja principerna från 1938 och i enlighet med dessa justera upp grundlönenivån för stats-tjänstemännen med hänsyn till reallöneförbättringen på den allmänna arbetsmarknaden.

Vid övervägande av här berörda omständigheter har jag, med fullt beaktande av nödvändigheten att bevara det allmänna pris- och lönestoppet, ansett mig kunna tillstyrka, att en provisorisk löneförbättring nu genomföres. I fråga om lönetilläggens storlek och antalet berörda löneklasser sträcker den sig icke så långt som de statsanställdas huvudorganisationer föreslagit, men den är likväl av en icke oväsentlig omfattning. För befattningshavare i de löneklasser, i vilka fullt tillägg föreslås utgå, beräknas det i genomsnitt uppgå till ungefär 12 % av samtliga nu utgående löneförmåner. För löneklasserna g—e och d—a i det allmänna löneplanssystemet för civilförvaltningen ha beloppen avrundats till respektive 300 och 360 kronor, medan de högsta beloppen på 420 kronor skola utgå i löneklasserna 1—5 i samma löneplanssystem. Beräknat för medeldyr ort medföra dessa tillägg, att reallönen för vederbörande anställda praktiskt taget återföres till 1939 års nivå. Inom 6—8 löneklasserna föreslås en sjunkande skala för tilläggen, avpassad för ernående av en lämplig anslutning till den därovanför liggande löneskalan.

Någon skillnad mellan tilläggen i olika dyrortsgrupper har icke gjorts. Då det torde vara obestriddigt, att vid en kommande lönereglering en sammanpressning av löneskalan för olika dyrorter bör komma till stånd, har det synts naturligt att låta de provisoriska tilläggen utgå med samma belopp för alla dyrorter. De ha därför beräknats med utgångspunkt från lönerna på medeldyr ort (E-ort).

Då behovet av en löneförbättring för de sämre ställda grupperna blivit mera kännbart allteftersom krisförhållandena visat sig fortbestå, har det synts skäligt att föreslå, att de provisoriska lönetilläggen utgå retroaktivt från innevarande budgetårs början, alltså från och med den 1 juli 1944.

Likaledes med hänsyn till det särskilda krisläget och löneförbättringens karaktär av ett provisorium förefaller det möjligt att med bortseende från de invändningar, som kunna riktas mot en differentiering av lön efter försörjningsbörda, låta de nu föreslagna tilläggen kompletteras med visst mindre engångsbelopp till befattningshavare med försörjningsskyldighet mot barn.

Departementschefen redogör därefter för frågan om *provisoriskt lönetillägg* samt anför därvid i huvudsak följande.

Det stora flertalet statliga civila befattningshavare och lärare vid det statsunderstödda kommunala skolväsendet äro anslutna till det löneplanssystem, som ursprungligen faststälts genom löneplan A i civila avlöningsreglementet och sedermera utbyggt nedåt genom icke-ordinariereglementenas löneplaner och speciallöneplanerna för lägre icke-ordinarie vård- och ekonomipersonal vid vissa vårdanstalter m. fl. institutioner. Hit höra löneplanerna A, Eo och Ex inom den statliga civilförvaltningen, Ca, MEo och MEx inom försvarsväsendet samt Ek, U, V och MV för den lägre icke-ordinarie vård- och ekonomipersonalen. Vad angår det kommunala skolväsendet upptager löneplan L för lärare vid folkskoleväsendet löneklasser jämväl på den lägre lönenivå, varom i detta sammanhang är fråga. Denna löneplan gäller även för de statligt anställda nomadlärarna.

Det har, såsom förut nämnts, ansetts skäligt, att provisoriskt lönetillägg tillerkännes befattningshavare i högst 8 löneklassen inom ifrågavarande löneplanssystem. De av mig förordade årsbeloppen av det provisoriska lönetillägget äro följande.

Löneklass nr	Kronor	Löneklass nr	Kronor
g	300	2	420
f	300	3	420
e	300	4	420
d	360	5	420
c	360	6	300
b	360	7	180
a	360	8	60
1	420		

Provisoriskt lönetillägg skall sålunda enligt förslaget utgå till vissa befattningshavare inom hithörande förvaltningsområden, vilka åtnjuta lön enligt av Kungl. Maj:t fastställd löneplan. Vad däremot angår de befattningshavare med stadigvarande eller tillfällig anställning inom samma förvaltningsområden, vilka icke åtnjuta lön enligt dylik löneplan, stå dessa befattningshavare, i likhet med kollektivavtalsanställd personal, utanför den för personal å löneplan gällande regleringen av löneställningen med lön avvägd efter en viss gemensam grundnivå samt rörligt tillägg och kristillägg. Också saknas gemensamma hållpunkter för att beträffande de olika här avsedda personalgrupperna åvägabringa en allmän omprövning av lönenivån motsvarande den, som ligger till grund för förslaget om provisoriskt lönetillägg. Dessa personalgrupper kunna därför icke omfattas av den provisoriska lönetilläggsregleringen. Emellertid bör hinder icke möta för att i särskilda fall beträffande sådan personal inom ramen av tillgängliga medel företaga de jämkningar i löneställningen, som kunna finnas påkallade och förenliga med de allmänna riktlinjerna på löneområdet.

De för militära beställningshavare på aktiv stat gällande löneplanerna äro uppbyggda på grundval av särskilda löneklassystem. På den lönenivå, varom här är fråga, befinna sig dels de lägsta löneklasserna i löneplanerna Oc och UEO, upptagande fänriks- och extra ordinarie underofficersbeställningar, dels löneplan Ma för fast anställt manskap och dels de lägsta löneklasserna i löneplan Mb för sådant manskap. Vad angår beställningshavare inom löneplanerna Oc, UEO och Mb bör provisoriskt lönetillägg utgå med följande årsbelopp.

Löneplan	Löneklass	Kronor
Oc	a	180
›	1	60
UEO	a	60
Mb	1	300
›	2	180
›	3	60

Vad härefter angår innehavare av manskapsbeställning tillhörande löneplan Ma, utgår en väsentlig del av avlöningsförmånerna i naturaförmåner. Beloppet av provisoriskt lönetillägg synes därför böra undergå skälig reducering, varvid hänsyn bör tagas till att beställningshavaren såvitt angår den del av avlöningen, som utgöres av naturaförmåner, icke behövt vidkännas någon del av verkningarna av levnadskostnadsstegringen. De provisoriska lönetilläggen för beställningshavare å löneplan Ma ha därför förslagsvis upptagits till följande belopp, vilka ansetts kunna tillämpas även för de fall, då beställningshavare i stället för fri inkvartering åtnjuter hyres- och ortstillägg.

Löneklass i löneplan Ma	Kronor	Löneklass i löneplan Ma	Kronor
1	180	7	300
2	180	8	300
3	180	9	300
4	240	10	300
5	300	11	180
6	300	12	120

Med personal på aktiv stat bör i förevarande avseende likställas manskap å civilanställningsstat. Vidare bör på Kungl. Maj:ts prövning bero, i vad mån ifrågavarande förmån bör tillkomma sådant överstatsanställt manskap, som åtnjuter avlöning enligt samma eller väsentligen samma grunder som manskap på aktiv stat.

Vad nu föreslagits om provisoriskt lönetillägg åt vissa beställningshavare synes böra gälla även när krigsavlöningsreglementet är tillämpligt på sådana beställningshavare. Vidare bör rätt till provisoriskt lönetillägg åtnjutas även av innehavare av anställning i reserven eller därmed jämförlig anställning, när han vid tjänstgöring åtnjuter lön enligt någon av de för beställningshavare på aktiv stat gällande löneklasser, i vilka dylikt tillägg utgår.

Av befattningshavare, som åtnjuta lön enligt äldre avlöningsbestämmelser jämte dyrtidstillägg och som samtidigt i sin egenskap av löntagare i egentlig mening uppbära kristillägg, finnas endast enstaka smärre grupper i sådant löneläge, att provisoriskt lönetillägg kan ifrågakomma för dem. Det synes böra ankomma på Kungl. Maj:t att efter erforderliga ytterligare undersökningar förordna om provisoriskt lönetillägg åt ifrågavarande befattningshavare samt om de beräkningsgrunder, som i sådant fall böra tillämpas, allt med iakttagande av principerna för det nu framlagda förslaget. Dylik förmån synes icke i något fall böra tillkomma befattningshavare å indragningsstat utan tjänstgöringsskyldighet.

I det föregående har förordats, att provisoriskt lönetillägg skall tillkomma en grupp kommunalanställda lärare, nämligen till folkskolans avlöningsreglemente hänförliga lärare i lägre löneklasser. Nämnda avlöningsreglemente upptager bl. a. en löneplan för extra lärare med lönebeloppen bestämda såsom dagbelopp. Även dessa lärare, som åtnjuta rörligt tillägg och kristillägg, böra erhålla provisoriskt lönetillägg — omräknat till lämpligt avrundat dagbelopp — i den mån de befinna sig på den lägre lönenivå, som eljest förutsättes för dylik förmån. Med lärare vid folkskoleväsendet böra vidare likställas sådana befattningshavare vid sjukvårdsanstalter och barnhem m. fl. institutioner som avses i kungörelsen den 18 juli 1942 (nr 704) angående utsträckt tillämpning av folkskolans avlöningsreglemente m. m.

I fråga om den provisoriska lönetilläggsregleringens tillämpning på personal, som övertagits från enskilt järnvägsföretag eller annat enskilt företag vid dess förstatligande, uppkomma vissa särskilda spörsmål sammanhängande med de specialregler, som gälla för sådan personals övergång från det enskilda företagens avlöningsgrunder till de statliga lönebestämmelserna. Då dessa spörsmål icke ägna sig för en generell reglering i nu förevarande sammanhang, bör det ankomma på Kungl. Maj:t att meddela erforderliga föreskrifter om provisoriskt lönetillägg i ifrågavarande fall. Detta bör gälla även tidigare övertagen personal.

På det provisoriska lönetillägget bör icke beräknas rörligt tillägg eller kristillägg. I övrigt bör det provisoriska lönetillägget i allmänhet likställas med lön, sålunda exempelvis i fråga om ordningen för utbetalning, tillämpningen

av tjänstledighetsavdrag och reducering av tillägget vid nedsättning av tjänstgöringstiden. Vad särskilt angår tjänstledighetsavdrag innebär det anförda, att det provisoriska lönetillägget skall utgå vid tjänstledighet med A- eller B-avdrag men icke vid tjänstledighet med C-avdrag, d. v. s. med avstående av hela lönen. Vissa undantag från regeln att provisoriskt lönetillägg skall likställas med lön synas dock böra ifrågakomma. Särskild reglering kräva också de fall, då befattningshavare har mer än en statlig eller med statsbidrag avlönad anställning. Det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att i dessa och andra avseenden fastställa erforderliga detaljföreskrifter, när riksdagen fattat beslut om grunderna för lönetillägget.

Det provisoriska lönetillägget har föreslagits utgå retroaktivt från och med den 1 juli 1944. Tilläggsregleringens giltighet framåt i tiden har för närvarande ansetts böra begränsas till innevarande budgetår.

I fråga om *tillfälligt barntillägg* anför departementschefen följande.

Såsom i det föregående nämnts har införandet av det provisoriska lönetillägget ansetts böra kombineras med engångsutbetalning av ett tillfälligt barntillägg, vilket under vissa förutsättningar bör tillkomma underhållspliktig befattningshavare med rätt till provisoriskt lönetillägg. Det tillfälliga barntillägget synes böra avvägas sålunda.

Löneplan	Löneklass nr	För befattnings- havare med 1 barn Kronor	För befattnings- havare med 2 eller flera barn Kronor
A o. jämf.	g—a, 1—6	100	200
Ma	1—11		
Mb	1		
A o. jämf.	7	75	150
Oc	a		
Ma	12		
	Mb	2	
A o. jämf.	8	50	100
Oc	1		
UEo	a		
Mb	3		

Från rätten till tillfälligt barntillägg bör emellertid undantag göras beträffande barn, för vilket barntillägg utgår enligt gällande dyrtidstilläggsbestämmelser eller enligt de genom kungörelsen 1939:428 m. fl. författningar meddelade bestämmelserna om barntillägg åt befattningshavare, som övergått till nu gällande avlöningsreglementen. Undantaget synes böra innebära, att sådant barn icke skall tagas med i beräkningen vid tillämpning av bestämmelserna om tillfälligt barntillägg, varemot dylikt tillägg skall kunna utgå med det lägre resp. högre beloppet för annat resp. andra barn till samma befattningshavare. Enahanda undantag synes böra gälla beträffande barn, som åtnjuter familjepension eller därmed jämförlig förmån av statsmedel.

De hittillsvarande barntilläggen avse barn under 16 års ålder, och samma åldersgräns synes böra gälla även för det nu föreslagna tillfälliga barntillägget.

Då tillfälligt barntillägg skall utgå som engångsbelopp, måste förutsättningarna för rätt att åtnjuta tillägget — såväl vad angår anställningens art och löneläget som beträffande underhållsplikten — hänföras till en bestämd tidpunkt eller tidsperiod. Vidare synes böra tillses, att barntillägget icke får

utgå på grund av en alltför kortvarig anställningstid. Därjämte erfordras reglering av frågan om inverkan av tjänstledighet m. m. i förevarande hänseende. Närmare förslag i dessa ämnen torde få underställas Kungl. Maj:t, sedan riksdagen fattat beslut i ärendet. Jag torde här få inskränka mig till att ange vissa huvudsakliga riktlinjer, efter vilka spörsmålen synas kunna lösas.

För rätt att åtnjuta tillfälligt barntillägg bör förutsättas, att befattningshavaren viss dag, förslagsvis den 1 december 1944, innehar sådan anställning och befinner sig i sådan löneställning, varmed följer rätt till provisoriskt lönetillägg. Löneställningen nämnda dag bör också vara avgörande för tilläggets storlek. Vidare bör förutsättas, att befattningshavaren ägt uppbära provisoriskt lönetillägg för viss minsta del, förslagsvis 80 dagar, av andra halvåret 1944, dock i förekommande fall med den jämkning som betingas av att befattningshavaren fått avstå hela lönen jämte provisoriskt lönetillägg vid tjänstledighet för offentligt uppdrag eller för militär tjänstgöring, vilken ålegat honom som anställningshavare i reserven eller i därmed jämförlig egenskap. Ytterligare bör förutsättas, att befattningshavaren under andra halvåret 1944 eller del därav, medan han varit anställd i statens tjänst eller som lärare vid det statsunderstödda skolväsendet, haft att underhålla barn som enligt vad förut anförts må tagas i beräkning för erhållande av tillfälligt barntillägg. Om båda föräldrarna åtnjuta avlöning, som bestrides av statsmedel, bör barntillägg icke utgå med mindre den av föräldrarna, som har högsta avlöningen, är berättigad till provisoriskt lönetillägg. Äro båda föräldrarna berättigade till provisoriskt lönetillägg, bör barnet i princip räknas endast till den av föräldrarna, som åtnjuter den högsta avlöningen, eller, om avlöningarna äro lika, till fadern. Vid nedsättning av tjänstgöringstiden bör även nedsättning av tillfälligt barntillägg kunna ske.

Vad angår de ytterligare detaljerna för barntilläggsregleringen, synes den omständigheten att innehavare av anställning i reserven eller därmed jämförlig anställning vid försvarsväsendet under tjänstgöring åtnjuter lön jämte provisoriskt lönetillägg liksom beställningshavare på aktiv stat, icke böra medföra rätt till tillfälligt barntillägg. Vad i det föregående förordats beträffande prövningen av speciella frågor om provisoriskt lönetillägg åt vissa personalgrupper synes böra gälla beträffande motsvarande frågor rörande tillfälligt barntillägg.

I fråga om *kostnadsberäkningar m. m.* erinras, att bestämmelserna om provisoriskt lönetillägg skola erhålla tillämpning för hela det löpande budgetåret. Kostnaderna för det provisoriska lönetillägget ha för budgetåret ansetts kunna uppskattas till i runt tal 20,5 milj. kronor, därav 9 milj. kronor för affärsverken och 11,5 milj. kronor för förvaltningen i övrigt. Härtill kommer engångsutbetalningen av tillfälligt barntillägg. Kostnaden härför kan endast uppskattningsvis angivas; man synes kunna räkna med att den ej kommer att överstiga 2 milj. kronor. Av de beräknade sammanlagda kostnaderna för provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg falla i runda tal 10 milj. kronor på affärsverken och 12 milj. kronor på förvaltningen i övrigt.

I de anförda beräkningarna ingår icke kostnaden för provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg åt vissa grupper icke statsanställda lärare, för vilka folkskolans avlöningsreglemente gäller. Denna kostnad, som torde begränsa sig till mellan 200 000 och 300 000 kronor, har ansetts böra bestridas av statsmedel, men på grund av ordningen för utbetalningen av statsbidrag kommer kostnaden att belasta först nästa budgetårs riksstat.

Såvitt angår befattningshavare vid affärsverken föreslås ifrågavarande utgifter skola bestridas från de medel, av vilka dessa verks utgifter eljest bestridas. Övriga på det innevarande budgetåret belöpande utgifter, som här avses, skola bestridas från särskilt förslagsanslag å tilläggsstat under sjunde huvudtiteln, utan att undantag därvid göres beträffande personal, vars avlöning i övrigt bestrides å specialbudget eller från förskottsanslag. Tilläggsstatsanslaget har föreslagits till 12 milj. kronor.

Kompensation för förlängd väntetid för extra ordinarie anställning.

Departementschefen anför härutinnan följande.

Vid rekryteringen av stationskarlsbefattningar hos statens järnvägar tillämpas som regel en fast befodringsgång sålunda, att vid antagningarna till aspirant (lönegrad Ex 5) och extra ordinarie tjänsteman (lönegrad Eo 5) fordras en anställningstid av 6 respektive 18 månader. Tiden för anställning i lönegrad Ex 5 är således regelmässigt 12 månader. Under åren 1940—1943 gjordes avvikelse från denna rekryteringsgång, i det att väntetiden för befodran till extra ordinarie anställning förlängdes. En viss åtstramning av extra-ordinarieantagningarna hade nämligen ansetts påkallad, främst med tanke på en efter kriget inträdande trafikminskning med därav följande nödvändighet att minska personalen.

Under höstens förhandlingar om förbättring av löneförhållandena för de lägst avlönade har från personalens sida gjorts framställning, att i förevarande och eventuellt andra liknande fall gottgörelse måtte beredas för förseningen i befodringsgången genom utbetalning av viss löneskillnad samt omräkning av löneturen i vederbörande tjänstemans nuvarande befattning. Enligt föreliggande uppgifter gäller frågan för statens järnvägars del 5 000 nuvarande extra ordinarie eller ordinarie stationskarlar, vilka antagas på grund av berörda förhållande ha fått sin extra-ordinarieantagning fördröjd med 3—15 månader.

De större eller mindre växlingar i befodringsgången, som förekomma inom olika grenar av förvaltningen, böra uppenbarligen i vanliga fall icke kunna grunda anspråk från personalens sida på gottgörelse i en eller annan form. Det föreliggande fallet är emellertid av säregen natur så till vida, att en av verket fastställd befodringsgång av vissa särskilda skäl suspenderats utan att detta varit betingat av inträdd nedgång i trafiken, vilken fastmer fortgått med stegrad intensitet och under krävande förhållanden. För de årsklasser, som berörts av den temporära åtstramningen i extra-ordinarieantagningen, har denna kommit att i sin mån skärpa trycket av krisförhållandena. Anmärkas bör i detta sammanhang, att en relativt stor del av rekryteringspersonalen för stationskarlstjänst befinner sig i 22—25-årsåldern redan vid den första anställningen hos statens järnvägar.

Med hänsyn till sålunda föreliggande särskilda omständigheter har jag ansett mig böra förorda ett tillmötesgående av personalens under förhandlingarna framförda önskemål. Jag tillstyrker således, att gottgörelse lämnas vederbörande befattningshavare för den skillnad mellan nettolön i extra ordinarie stationskarlsbefattning (löneklass 4) och lönen i aspirantanställning (löneklass 2), som belöper på det antal månader, varmed väntetiden i varje särskilt fall förlängts. Dessutom bör med retroaktiv verkan företagas en omräkning av löneturen i den fortsatta anställningen, i den mån löneturen bli-

vit påverkad av väntetidens förlängning. Därvid framkommande löneskillnad synes likaledes böra gottgöras. Summan av de löneskillnadsbelopp, som sålunda böra gottgöras för den förflutna tiden, kan uppskattas till 1 milj. kronor. Härtill kommer den på framtiden belöpande kostnadsökning, som föranledes av löneturens omräkning.

Med hänsyn till att frågan angår även löneturen för ordinarie personal och jämväl till frågans principiella innebörd i övrigt synes densamma böra underställas riksdagen. Bemyndigande torde därvid böra utverkas för Kungl. Maj:t att i enlighet med det anförda förordna om gottgörelse för väntetidens förlängning. För den händelse det skulle kunna påvisas, att fullt jämförbara förhållanden äro för handen i andra under krisåren förekomna fall, torde bemyndigandet böra gälla även för dessa fall.

Motioner.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag har utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *S. Linderot* (I: 353) och den andra inom andra kammaren av herr *S. Persson* i Stockholm *m. fl.* (II: 553), vari hemställts, att i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 296 riksdagen måtte

medgiva, att provisoriskt lönetillägg under budgetåren 1944/45 må i överensstämmelse med i motionerna refererade förslag från statstjänarnas organisationer utgå till vissa befattningshavare i statens tjänst,

besluta, att utgifterna för provisoriskt lönetillägg skola bestridas beträffande befattningshavare vid de affärsdrivande verken eller vid av dessa övertagna företag eller inrättningar från de medel, av vilka verkens utgifter i övrigt bestridas, samt beträffande andra befattningshavare från för ändamålet anvisat anslag,

till Provisoriskt lönetillägg å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1944/45 under sjunde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 16 000 000 kronor,

samt bemyndiga Kungl. Maj:t att, i enlighet med vad i Kungl. Maj:ts proposition nr 296 tillstyrkts, förordna om gottgörelse i vissa fall åt befattningshavare för förlängning av väntetid för befordran;

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *G. Siljeström* (I: 359) och den andra inom andra kammaren av herr *F. Kyling* (II: 562), vari hemställts, att provisoriskt lönetillägg under budgetåret 1944/45 samt tillfälligt barntillägg i överensstämmelse med av Kungl. Maj:t i propositionen nr 296 föreslagna grunder måtte utgå till statliga befattningshavare med akademisk utbildning, vilka för närvarande avlönas med arvode motsvarande högst löneklass 8 i civila avlöningsreglementet;

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *N. Holmström m. fl.* (I: 360) och den andra inom andra kammaren

av herrar *E. Håstad* och *F. Kyling* (II: 563), vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 296 måtte uttryckligt framhålla, att ett bifall till propositionen blott får — utan någon statsmakternas avsikt att rubba avlöningssystemens hittillsvarande differentiering — betraktas såsom en av krisen betingad tillfällig hjälp till förmån för de lägsta befattningshavarna, vilken hjälp på motsvarande sätt så fort sig göra låter skall komma även övriga statliga befattningshavare till godo;

dels ock en inom andra kammaren av herrar *A. Spångberg* och *E. Gustafsson* i Bogla väckt motion (II: 561), vari hemställts, att årsbeloppen av det provisoriska lönetillägget måtte utgå med 120 kronor i löneklass 8 och 60 kronor i löneklass 9.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för de motionsvis gjorda yrkandena, hänvisas till motionerna I: 353, I: 359, I: 360 och II: 561.

Utskottet.

Såsom departementschefen framhållit har den restriktiva lönepolitik, som statsmakterna för de statsanställdas del under krisåren nödgats tillämpa i fråga om lönegradsplacering, inrättande av nya befattningar och allmän befordringsgång, icke kunnat undgå att i förening med den allmänna begränsningen av kompensationen för levnadskostnadsstegringen medföra kännbara verkningar för därav berörda löntagargrupper. Givetvis ha dessa varit särskilt framträdande för den lägst avlönade personalen. Redan vid krigets början nådde levnadskostnadsindex den punkt, då — enligt vad som förutsattes vid 1938 års löne reglering — en omreglering av lönerna borde ske. Ehuru en allmän omreglering i rådande läge måste skjutas på framtiden, är det enligt utskottets mening angeläget att genom provisoriska åtgärder bereda de lägst avlönade sådana inkomstförbättringar, som te sig möjliga med hänsyn till förutsättningarna för den sedan hösten 1942 genomförda pris- och lönestoppspolitik.

Det sagda innebär, att utskottet helt ansluter sig till den uppfattning om utgångspunkterna för en löneförbättring i nuvarande läge, som ligger till grund för Kungl. Maj:ts förslag. Då genomförandet av ett sådant provisorium, varom här är fråga, icke i och för sig beror på något principiellt ställningstagande till frågan om avlöningssystemets hittillsvarande differentiering, torde med det anförda jämväl motionerna I: 360 och II: 563 få anses besvarade.

Den provisoriska löneförhöjningen för de lägre avlönade statsanställda bör alltså begränsas så, att den faller inom ramen för sådana lönejusteringar, som kunna genomföras utan att förutsättningarna för den allmänna stabiliseringspolitiken rubbas. Departementschefen har framhållit, att frågan, hur denna ram bör uppdragas för de statsanställdas del, icke kan bedömas efter fullt samma grunder som på den allmänna arbetsmarknaden. Detta beror delvis på det statliga lönesystemets utformning, som medför, att de statsanställda i de lägre lönegraderna i början av sin bana äro för-

hållandevis sämre ställda än arbetare på den allmänna arbetsmarknaden även om de skulle komma över dessa när de intjänat ålderstilläggen och nått slutlönen i respektive befattningar. Viktigare är emellertid, framhåller departementschefen, att arbetarna på den allmänna marknaden genom olika omständigheter under krigsåren erhållit en nominallöneökning, som överstiger den som samtidigt kommit statstjänstemännen till del.

Kungl. Maj:ts förslag innebär för de tolv lägsta löneklasserna (g—a samt 1—5) i det allmänna lönesystemet för civilförvaltningen ett lönetillägg av i genomsnitt ungefär 12 % av samtliga nu utgående löneförmåner. Beräknat för medeldyr ort medföra dessa tillägg, att reallönen praktiskt taget återföres till 1939 års nivå. För de tre närmast ovanför liggande löneklasserna föreslås en sjunkande skala för tilläggen, avpassad för ernående av en lämplig anslutning till den därovanför liggande löneskalan. Dessa lönetillägg ha i Kungl. Maj:ts förslag kompletterats med visst mindre engångsbelopp till befattningshavare med försörjningsskyldighet mot barn. Vid överläggningar med de berörda tjänstemannaorganisationerna ha dessa förklarat, att de med hänsyn till läget och de starka önskemålen att vinna en lösning av frågan redan vid den i höst sammanträdande riksdagen ansett sig böra godtaga det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget.

I de likalydande motionerna I: 353 och II: 553 föreslås, att de provisoriska lönetilläggen skola bestämmas i enlighet med av järnvägsmannaförbundet och statstjänarkartellen vid ovannämnda överläggningar framlagda förslag och att tillfälliga barntillägg icke skola utgå. För de tolv löneklasserna g—a och 1—5 ligga dessa lönetillägg mellan 50 och 110 % högre än Kungl. Maj:ts förslag. Vidare skiljer sig motionernas förslag från propositionens däri, att lönetillägg skulle utgå i ytterligare fyra löneklasser (löneklasserna 9—12). Därjämte föreslås i motionen II: 561 vissa smärre jämkningar i Kungl. Maj:ts förslag, nämligen att lönetillägg skall utgå jämväl i löneklass 9 med ett belopp av 60 kronor, i samband varmed tillägget i löneklass 8 föreslagits höjt från 60 till 120 kronor.

Det är givet att frågan, hur stora löneförbättringar som nu från här angivna utgångspunkter kunna medgivas, kan bli föremål för olika bedömanden. I tjänstemännens egna led anses Kungl. Maj:ts förslag på många håll otillfredsställande. Med hänsyn till den ännu kvarstående ovissheten om den närmaste framtiden har utskottet vid sina överväganden av frågan dock funnit sig böra i princip stanna vid Kungl. Maj:ts förslag i fråga om lönetilläggens storlek.

Beträffande gränsområdet mellan de löneklasser, i vilka fullt tillägg utgår, och de, i vilka tillägg icke alls skall utgå — omfattande enligt Kungl. Maj:ts förslag löneklasserna 6—8, men enligt motionen II: 561 löneklasserna 6—9 — vill utskottet framhålla, att en viss ojämnhet alltid måste uppkomma där gränsen skall dragas. Utskottet har i nuvarande läge icke funnit sig böra frångå Kungl. Maj:ts förslag, men anser, att tilläggens avgränsning uppåt bör göras till föremål för förnyad prövning i samband med frågan om förlängning av tilläggsregleringens giltighetstid.

Befattningshavare med stadigvarande eller tillfällig anställning inom hit-hörande förvaltningsområden, vilka icke åtnjuta lön enligt av Kungl. Maj:t fastställd löneplan, stå i likhet med kollektivavtalsanställd personal utanför den reglering av löneställningen — med lön avvägd efter en viss gemensam grundnivå samt rörligt tillägg och kristillägg — som gäller för personal å löneplan. Departementschefen framhåller, att gemensamma hållpunkter också saknas för att beträffande de olika här avsedda personalgrupperna åvägbringa en allmän omprövning av lönenivån motsvarande den, som ligger till grund för förslaget om provisoriskt lönetillägg. Dessa personalgrupper kunna därför icke omfattas av den provisoriska lönetilläggsregleringen. Emellertid bör, fortsätter departementschefen, hinder icke möta för att i särskilda fall beträffande sådan personal inom ramen av tillgängliga medel företaga de jämkningar i löneställningen, som kunna finnas påkallade och förenliga med de allmänna riktlinjerna på löneområdet.

Utskottet ansluter sig till vad departementschefen härutinnan anfört. Därvid förutsätter utskottet, att medel skola vara tillgängliga för genomförande av de jämkningar, som i och för sig anses böra komma till stånd. Detta är också fallet beträffande de affärsdrivande verken och de större civila förvaltningarna, exempelvis fångvården, statens sinnessjukhus, tull- och lotsverken. I den mån emellertid medel för ändamålet skola tagas från av riksdagen maximerade anslagsposter och det skulle visa sig, att dessa icke giva tillgång därtill, förutsätter utskottet, att framställningar göras till nästkommande riksdag om medgivande att med erforderliga belopp överskrida sådana poster.

Till här ifrågasvarande kategori tjänstemän är att räkna de i motionerna I: 359 och II: 562 avsedda befattningshavare med akademisk utbildning, vilka för närvarande avlönas med arvode motsvarande högst löneklass 8 i civila avlöningsreglementet. Då emellertid frågan om reglering av arvoden med fixa belopp på de skäl departementschefen anfört icke lämligen bör generellt lösas i förevarande sammanhang, är utskottet icke heller berett att nu taga ställning till dessa särskilda arvodesfrågor. Utskottet förutsätter emellertid, att Kungl. Maj:t beaktar vad motionärerna anfört vid bedömande av frågan om jämkning i arvodesbeloppen.

Vidkommande kollektivavtalsanställd personal i statens tjänst vill utskottet erinra om att man vid ett tidigare krisläge i vissa fall funnit sig föranlåten att under gällande avtalsperiod justera lönerna uppåt då avtalen haft längre löptid. Utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på utgången av nu stundande avtalsuppgörelser med i statens tjänst anställda och beaktar frågan, i vad mån förutsättningarna för på längre sikt gällande avtal kunna anses väsentligt rubbade.

På de skäl departementschefen anfört tillstyrker utskottet, att de provisoriska lönetilläggen kombineras med engångsutbetalning av ett tillfälligt barn-tillägg enligt Kungl. Maj:ts förslag.

Vad departementschefen anfört rörande provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barn-tillägg till militära beställningshavare föranleder ej erinran från utskottets sida.

Kungl. Maj:t har jämväl framlagt förslag i fråga om kompensation för förlängd väntetid för extra ordinarie anställning i vissa fall, då avvikelser av särskilda skäl gjorts från eljest tillämpad fast befordringsgång. Förslaget avser i främsta rummet väntetiden för befordran till extra ordinarie stationskarl i lönegraden Eo 5 hos statens järnvägar. Sålunda föreslås bemyndigande för Kungl. Maj:t att lämna vederbörande befattningshavare gottgörelse för den skillnad mellan nettolön i extra ordinarie stationskarlsbefattning (löneklass 4) och lönen i aspirantanställning (löneklass 2), som belöper på det antal månader, varmed väntetiden i varje särskilt fall förlängts. Dessutom skall enligt förslaget med retroaktiv verkan företagas en omräkning av löneturen i den fortsatta anställningen, i den mån löneturen blivit påverkad av väntetidens förlängning. Därvid framkommande löneskillnad föreslås likaledes skola gottgöras. För den händelse det skulle kunna påvisas, att fullt jämförbara förhållanden äro för handen i andra under krisåren förekomna fall än det av Kungl. Maj:t nämnda, anses bemyndigandet böra gälla även för dessa fall.

Vad i detta avseende föreslagits tillstyrker utskottet. Utskottet vill likväl framhålla, att vid befordran av kollektivavtalsansluten arbetare till extra ordinarie befattning bör i varje särskilt fall tagas i beaktande, huruvida och i vad mån den tidigare tjänstgöringen kan i nu nämnt hänseende likställas med tjänstgöring såsom aspirant eller extra tjänsteman. Utskottet vill även understryka, att här ifrågavarande gottgörelser givetvis böra omfatta såväl löneskillnadsbelopp som därå belöpande rörligt tillägg och kris-tillägg.

Vad departementschefen i övrigt anfört föranleder ej erinran från utskottets sida. Beträffande retroaktivt utgående förmåner i form av provisoriskt lönetillägg och kompensation för förlängd väntetid förutsätter utskottet därvid, att dessa förmåner skola tillkomma jämväl befattningshavare, som numera lämnat den tjänst, med vilken nämnda förmåner äro förbundna, kompensation för förlängd väntetid dock endast därest vederbörande icke lämnat statstjänst, därvid villkoret om fortsatt innehav av statstjänst synes böra anknytas till viss dag, förslagsvis den 1 december 1944.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

I. att riksdagen må

A. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 353 och II: 553, I: 359 och II: 562 samt II: 561, sistnämnda tre motioner i den mån de ej må anses besvarade med vad utskottet anfört,

1) medgiva, att provisoriskt lönetillägg under budgetåret 1944/45 samt tillfälligt barntillägg må i huvudsaklig överensstämmelse med i statsrådsprotokollet över finansärenden för den 20 oktober 1944 föreslagna grunder utgå till vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. enligt de närmare föreskrifter, som meddelas av Kungl. Maj:t,

2) besluta, att utgifterna för provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg skola bestridas beträffande befattningshavare vid de affärsdrivande verken eller vid av dessa övertagna företag eller inrättningar från de medel, av vilka verkens utgifter i övrigt bestridas, samt beträffande andra befattningshavare från för ändamålet anvisat anslag,

3) till *Provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1944/45 under sjunde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 12 000 000 kronor,

B. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med vad utskottet anfört förordna om gottgörelse i vissa fall åt befattningshavare för förlängning av väntetid för befordran;

II. att motionerna I: 360 och II: 563 må anses besvarade med vad utskottet anfört.

Stockholm den 24 november 1944.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Joh. Nilsson i Malmö, Oscar Olsson, Pauli, Lindström, Sven Larsson, Bäckström, Bäcklund, Holmström, Heiding, Carlström* och *Ivar Persson*; samt

från andra kammaren: herrar *Törnkvist, Skoglund i Doverstorp, Eriksson i Stockholm, Svensson i Grönvik, Bergström, Ward, Persson i Tidaholm, Pettersson i Dahl, Andersson i Malmö, Holmdahl, Mårtensson* och *Malmborg*.

Reservation

av herr *Bäcklund*, som ansett, att utskottets yttrande och hemställan bort hava följande lydelse:

»Såsom departementschefen — — — lönetilläggens storlek.

Gränsområdet mellan de löneklasser, i vilka fullt tillägg utgår, och de, i vilka tillägg icke alls skall utgå, omfattar enligt Kungl. Maj:ts förslag löneklasserna 6—8, men enligt motionen II: 561 löneklasserna 6—9. Den närmaste anledningen till att motionärerna önskat få med även 9 löneklassen i detta sammanhang är, att de stora grupperna statstjänstemän i 5 lönegraden (stationskarlar, banvakter, brevbärare, expeditionsvakter m. fl.) erhålla slutlön i denna löneklass. Även utskottet finner vägande skäl tala för motionärernas förslag. Utskottet tillstyrker alltså ett provisoriskt lönetillägg i 9 löneklassen av 60 kronor. I 8 löneklassen bör tillägget under sådana omständigheter på sätt motionärerna föreslagit höjas till 120 kronor. Kostnaderna härför kunna överslagsvis beräknas uppgå till omkring 900 000 kronor, varav 500 000 kronor belöpa sig på affärsverken. Vid bifall till motionerna bör alltså det av Kungl. Maj:t äskade anslaget höjas med 400 000 kronor. I dessa beräkningar ingå ej den med förslaget följande merutgiften till icke statsanställda lärare. Denna merutgift, som ej torde överstiga 100 000 kronor, kommer dock att belasta först nästa budgetårs riksstat.

Motsvarande jämkningar av Kungl. Maj:ts förslag böra genomföras även för militära beställningshavare. Det torde böra överlämnas åt Kungl. Maj:t att närmare bestämma lönetilläggsbeloppen i de olika för dylika beställningshavare gällande löneklasserna.

Befattningshavare med — — — december 1944.

Under åberopande — — — utskottet hemställa,

I. att riksdagen må

A. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen II: 561 samt med avslag å motionerna I: 353 och II: 553 samt I: 359 och II: 562, sistnämnda två motioner i den mån de ej må anses besvarade med vad utskottet anfört,

1) medgiva, att provisoriskt lönetillägg under budgetåret 1944/45 samt tillfälligt barntillägg må i huvudsaklig överensstämmelse med av utskottet förordade grunder utgå till vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. enligt de närmare föreskrifter, som meddelas av Kungl. Maj:t,

2) besluta, att — — — anvisat anslag,

3) till *Provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1944/45 under sjunde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 12 400 000 kronor,

B. med bifall — — — för befordran;

II. att motionerna — — — utskottet anförts.»
